

Skvělá výstava v Kutné Hoře

dama-online.cz, 15. 7. 2020

Letos uplyne pětadvacet let od zapsání Kutné Hory, konkrétně jejího historického jádra, chrámu sv. Barbory a katedrály Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. U příležitosti tohoto výročí připravil historik Marek Zágora ve spolupráci s Českým muzeem stříbra v Kutné Hoře výstavu nazvanou „Stavitelé katedrál“, která bude k vidění od 7. srpna do 13. prosince letošního roku na tamním Hrádku (Barborská 28, Kutná Hora). Otevřena bude každý den kromě pondělí. Při této příležitosti jsme historiku Zágorovi položili řadu otázek.

Co výstava v Kutné Hoře nabídne divákům?

„Název může být trochu matoucí. Výstava nebude pouze o stavitelích velkých gotických sakrálních staveb. Hlavním cílem výstavy je přiblížit nejširší veřejnosti nejen fascinující svět středověkých katedrál, jejich vznik, symboliku a funkce, ale i některé vybrané stavby, a mezi nimi i ty, které byly katedrální gotikou ovlivněny. Celkově se však jedná o velice obsáhlé téma, které není možné postihnout celé, proto jsme vybrali jen několik hlavních oblastí, které se pokusíme představit. Expozice bude rozdělena do deseti částí, které budou uvozeny hlavními texty. Kombinujeme katedrální originály a vědecké kopie čili faksimile.“

Autoportrét Petra Parlěře v chrámu sv. Víta v Praze zachycuje asi nejslavnější tvář stavitele gotických katedrál.

Kdo byli stavitelé katedrál?

„Na začátek je důležité zmínit, že mnohé z nich neznáme ani jménem. Oni sami se považovali za pokračovatele slavného bájného architekta a vynálezce Daidala, který byl stavitelem proslulého Labyrintu na Krétě. Ve francouzské katedrále v Amiensu a také v Remeši vznikly koncem 13. století na podlaze obrovské labyrinty se jmény stavitelů těchto katedrál. Říkalo se jim právě podle Daidala „Dům Daidalův“. Tomuto velkému vzoru se měli středověcí architekti podobat a labyrinty se staly památníky jejich osobní slávy. Gotické katedrály 13. století patří ke skutečným zázrakům evropské kultury, a to jak po stránce umělecké, tak i technické.“

Jaké byly jejich technické dovednosti? Cestovali a vyměňovali si zkušenosti?

Tehdejší architekti měli vpravdě mezinárodní rozhled. Třeba Villard de Honnecourt, pocházející z francouzské Picardie, znal nejen domácí stavby, jako byla katedrála v Chartres, Remeši nebo Laonu, ale také architekturu tehdejšího Švýcarska, a dokonce i stavby ve vzdáleném Uherském království! Po dnešních dálnicích je to vzdálenost téměř čtyři tisíce kilometrů. A on to šel pěšky nebo jel na koni!

Jak se organizovali při stavbě a jaké měli postavení ve společnosti?

Skicák Villarda de Honnecourt zachycující mj. i motivy z katedrály v Remeši (na reprodukci) je považován za vizuální slovník katedrální gotiky – na výstavě v Kutné Hoře bude k vidění jeho dokonalá vědecká faksimile.

„Již staří Egypťané měli vyspělé stavební organizace a stejně tak i antičtí Řekové a Římané, ale středověká stavební huť představuje v dějinách architektury cosi ojedinělého. Hutní organizace se formovala postupně v průběhu vrcholného středověku. Například z kolébky gotiky Francie není o hutích téměř nic známo. Za základní pramen o jejich fungování se považují až účetní knihy ze 14. a 15. století, a to zejména z německé jazykové oblasti. Většinu z těch zachovaných vedli právě německy, vlastně až na dvě výjimky: v Praze a Basileji se našly záznamy v latině, v

Praze navíc i s německou a částečně českou terminologií. Středověkou huť celkem výstižně přirovnávají k dnešnímu filmovému štábu. Architekt pověřený stavbou katedrály připomíná režiséra a další osoba v čele hutě zabezpečující nábor pracovních sil, přísun materiálu, nástroje, vedení účtů apod., vlastně produkčního. Složka financí a ekonomie se striktně oddělovala od otázek techniky a umění. Pro pražskou stavební huť jmenovala stavební dozor kapitula sv. Víta po dohodě s arcibiskupem, ve Štrasburku ovládala vedení hutě městská rada, která určovala dva revizory a šafáře, který vedl účty, které dvakrát v roce podléhaly kontrole.

Jinak vedoucí hutí byli díky svým znalostem svými současníky velice ceněni, což třeba ve Svatovítské katedrále v Praze dokládá i autoportrét Petra Parlěře, umístěný na čestném místě v triforiu na stejné úrovni, jaká je vyhrazena císařské rodině Karla IV.“

Jak si společnost cenila pracovníků hutí?

„V hutí se soustřeďovaly různé profese. Kameníci, sochaři, zedníci, tesaři, pokrývači, pomocné síly. Toto společenství mělo různá privilegia, jaká v tehdejší době nebyla běžná, ostatně z těchto výsad se pak později zrodila organizace, kterou známe pod názvem svobodní zednáři. Za ubytování člen hutí neplatil. Huť hradila i náklady na pohřeb, stejně jako na svatbu. Prameny hovoří i o sociálním pojištění. Do společné pokladny se za každého řemeslníka ukládala pravidelná částka, která se pak využívala v případě nemoci, úrazu či jiném neštěstí. Ve Štrasburku vše platila přímo huť, jinde si fond pomoci organizovali samotní pracovníci. Myslelo se i na hygienu. Ve Freiburgu se každých čtrnáct dní v sobotu končilo už o třetí hodině odpoledne a řemeslníci odcházeli do městských lázní, což jim platila huť. Hutě ctily svoje svátky, ve Štrasburku se při nich rozdávaly členům hutě dárky a každý mohl vypít zdarma vína, co hrdlo ráčilo. I dokončení některých stavebních úseků mělo svoji oslavu.“

Jaký byl respekt stavitelů katedrál ve své době?

„Značný! Mezi evropskými hutěmi fungoval volný pohyb pracovních sil, vlastně jen malá část pracovníků se zdržovala na jednom místě delší dobu. To se týkalo jak běžných kameníků, tak i slavných architektů. Evropa tehdy nebyla tak veliká, jak by se nám mohlo dnes zdát. Naznačují to třeba životní mezníky slavného architekta Ulricha von Ensingen, narozeného kolem roku 1359. V roce 1392 se stal stavitelem chrámu v Ulmu, roku 1394 odjel jako renomovaný architekt do Milána, o pět let později už vedl štrasburskou huť, ale ponechal si i svůj post v Ulmu, o rok později přebíral řízení stavby kostela v Esslingenu, 1414 pracoval v Basileji a o pět let později zemřel ve Štrasburku. Nešlo o ojedinělý případ, např. francouzský architekt Matyáš z Arrasu vedl v letech 1344 až 1352 pražskou svatovítskou huť, jeho starší předchůdci se také za práci vydávali hodně daleko, Vilém ze Sens ve 12. století do Anglie a Villard de Honnecourt o půl století později až do Uher. Vedení evropských hutí bylo často navzájem propojeno příbuzenskými vztahy. Příkladem je v tomto smyslu rodina Parlěřů, která prakticky v 2. polovině 14. století ovládala všechny významnější stavební hutě střední Evropy.“

Známe i portréty stavitelů katedrál?

„Jak jsem již zmínil, u řady stavitelů neznáme ani jejich jména, natož podobu. Portréty v dnešním slova smyslu jsou navíc spojovány až se 14. stoletím. Máme ale štěstí, že u nás máme přímo autoportrét jednoho z nejvlivnějších stavitelů katedrál druhé poloviny 14. století. Není jim nikdo jiný než Petr Parlěř, jehož busta se nachází v dolním (vnitřním) triforiu Svatovítské katedrály. Parlěřovo poprsí je součástí unikátní „portrétní“ galerie, v níž jsou zastoupeni ti, kteří se o vznik katedrály nejvíce zasloužili. Najdeme v ní císaře a českého krále Karla IV. a deset členů jeho rodiny, tři pražské arcibiskupy, dva hlavní stavitele katedrály a pět ředitelů stavby.“

Kunsthistorik a bývalý redaktor deníku Právo Petr Kováč obdržel z rukou kardinála Dominika Duky v chrámu sv. Víta zlatou Svatovojtěšskou medaili Arcibiskupství pražského za zpracování pětisvazkového díla o katedrálách.

Na výstavě kombinujete originály a faksimile. Na jaké originály se mohou návštěvníci těšit a proč jste je vybrali?

„Na výstavě budou představeny především originální architektonické a sochařské prvky z vybraných staveb, kterým bude věnována zvýšená pozornost. U každé stavby jsme chtěli mít nějaký top exponát, což se nám podařilo. Návštěvníci se tak mohou těšit např. na fiálu s původní polychromií, která se jako jediná dochovala z původního gotického oltáře z doby Karla IV. Ta bude vystavena společně s dalšími exponáty v části věnované Svatovítské katedrále. Podařilo se nám zapůjčit také originál proslulé Sedlecké monstrance, která je nejen dokladem nejvyšší kvality pražského zlatnictví kolem roku 1400, ale zároveň i nádhernou ukázkou vlivu katedrální gotiky na zlatnické umění. Vystavena bude v části věnované kostelu Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci, kde byla nalezena. Představeny budou ale i zajímavé originální architektonické prvky a sochy z chrámu sv. Barbory. Některé exponáty budou vystaveny alespoň formou odlitků, protože originály se nacházejí stále na svém místě.“

Jaká faksimile vzácných rukopisů výstava nabídne?

„V části nazvané „Katedrální stavby ve středověkých rukopisech“ bude představeno celkem deset středověkých manuskriptů, v nichž jsou nádherné iluminace, které jsou jedinečným svědectvím o světě katedrál. Protože se jedná o citlivé exponáty, budeme pravidelně měnit vystavované stránky. Diváci se mohou těšit na Přebohaté hodinky vévody z Berry, z nichž doposud byly vystavovány jen jednotlivé listy úvodního kalendáře. Dále Turínsko-milánské hodinky, na jejichž výzdobě se podílel i světoznámý malíř Jan van Eyck. Nesmím zapomenout ani na překrásnou Křižáckou bibli nebo Bibli moralisée z doby francouzského krále Ludvíka IX. Svatého. Z „českých“ rukopisů bude vystavena Velislavova bible.“

Historik Marek Zágora

Prý tam budou také vzorníky a náčrtníky, které stavitelé katedrál používali ke svojí práci?

„Ano, budou. Mělo by se jednat o velice atraktivní část výstavy. V takovém počtu doposud v České republice nebyly vzorníky a náčrtníky stavitelů katedrál prezentovány. K vidění budou dva rukopisy z 13. století, konkrétně tzv. Reinský vzorník a pak úchvatný náčrtník výše zmíněného Villarda de Honnecourt, který je považován za jakýsi slabikář katedrální gotiky. Čtrnácté století bude zastoupeno vzorníkem Giovannina de Grassi, jenž byl mimo jiné stavitel katedrály v Miláně Patnáctý věk bude reprezentovat náčrtník architekta Francesca di Giorgia Martiniho, jenž působil v Sieně.“

Je připomenuta i katedrála sv. Víta a kostely v Kutné Hoře?

„Jak jsem již uvedl, bude Svatovítské katedrále věnována mimořádná pozornost. Je jí zasvěcena celá jedna část a návštěvníci tak budou moci pohlédnout např. do tváře obou jejich středověkých stavitelů, Matyáše z Arrasu i Petra Parlěře. Vystaveny totiž budou odlitky obou bust z dolního triforia katedrály. Z dalších staveb budou představeny tři kostely, jejichž stavby byly silně ovlivněny katedrální gotikou. Budou to chrám sv. Barbory, katedrála Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci a kostel sv. Bartoloměje v Kolíně nad Labem, jehož chór je dílem Petra Parlěře. Představeny budou i tři klasické francouzské katedrály Notre-Dame, v Paříži, Chartres a Remeši.“

Stejný název jako výstava má i edice knih historika umění Petra Kováče a internetové stránky, které s ním děláte. Je to jen náhoda?

„Samozřejmě to není náhoda, vzájemně to souvisí. Celá edice knih Petra Kováče o katedrálním umění v Evropě 12. a 13. století je v evropském měřítku zcela unikátní. Ne náhodou za ni dostal loni od kardinála Duky zlatou Svatovojtěšskou medaili, která je nejvyšším duchovním oceněním v České republice. Internetová stránka www.stavitele-katedral.cz pak nabízí informace pro všechny zájemce o dějiny umění a historii, tematické zájezdy za malířstvím, sochařstvím a architekturou, recenze publikací z oboru dějin umění a historie a funguje při ní také Klub přátel Stavitelů katedrál. Peter Kováč vymyslel k tomu všemu heslo: Být stavitelem katedrál znamená dát všemu všednímu vyšší smysl, všemu známému důstojnost tajemství a konečnu zář nekonečna. To by mohlo být mottem i naší výstavy.

Na závěr ještě poznámku: Zatím poslední svazek edice Stavitelé katedrál byl věnován katedrále Notre-Dame v Remeši a Remeš je partnerským městem Kutné Hory. Takže kde jinde uspořádat výstavu o stavitelích katedrál než právě tam...“

Marek Zágora

Historik a pedagog Marek Zágora je spolupracovník internetových stránek Stavitelé katedrál, specializovaných na dějiny umění a historii. V letech 1994 – 1999 absolvoval na FF Ostravské univerzity magisterské studium jazyk německý – historii. Odborně se zabývá regionální a imperiální ikonografií, středověkou každodenností a uměleckými díly jako pramenem poznání života a myšlení středověkého člověka. Připravil několik jedinečných a úspěšných výstav, jako například Václav IV. Král ve stínu svého otce (Kutná Hora 2019). Od roku 2008 Marek Zágora přednáší v galerii výtvarného umění v Ostravě (cyklus Umělecké dílo jako pramen poznání života ve středověku). Žije a tvoří trvale v Ostravě.

Za rozhovor děkuje Ivan Černý

Foto Peter Kováč

Autor: Redakce || Redakce

Zdroj: <https://www.dama-online.cz/2020/07/15/skvela-vystava-v-kutne-hore/>